

EUROPOS KOMISIJA

Briuselis, 2011.9.20
KOM(2011) 571 galutinis

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas

{SEK(2011) 1067 galutinis}
{SEK(2011) 1068 galutinis}

TURINYS

1.	Europos uždaviniai ir galimybės.....	2
2.	Europos išteklių naudojimo efektyvumo didinimas.....	3
3.	Ekonomikos transformavimas.....	4
3.1.	Tvarus vartojimas ir gamyba.....	5
3.2.	Iš atliekų į išteklius.....	7
3.3.	Parama moksliniams tyrimams ir inovacijoms	8
3.4.	Aplinkai kenksmingos subsidijos ir teisingas kainų nustatymas	10
4.	Gamtos turtai ir ekosistemos funkcijos.....	12
4.1.	Ekosistemos funkcijos.....	12
4.2.	Biologinė įvairovė.....	13
4.3.	Mineralai ir metalai	13
4.4.	Vanduo	13
4.5.	Oras	15
4.6.	Žemė ir dirvožemiai	15
4.7.	Jūros ištekliai.....	16
5.	Pagrindiniai sektoriai	18
5.1.	Maisto problematika.....	18
5.2.	Pastatų tobulinimas	19
5.3.	Efektyvaus mobilumo užtikrinimas	20
6.	Valdysena ir stebėseną	20
6.1.	Nauji būdai imtis išteklių naudojimo efektyvumo veiksnių	20
6.2.	Išteklių naudojimo efektyvumo rėmimas pasaulyje.....	22
6.3.	ES aplinkos priemonėmis pasiekiamų rezultatų gerinimas.....	23
7.	Išvados.....	24
Priedas: Išteklių naudojimo efektyvumui svarbios sektorių, išteklių ir ES politikos iniciatyvų sąsajos.....		25

1. EUROPOS UŽDAVINIAI IR GALIMYBĖS

Europos gerovė augo daugelį dešimtmečių, o augimas buvo grindžiamas intensyviu išteklių naudojimu. Tačiau šiandien iškilo dvigubas uždavinys: skatinti augimą, kuris būtinas, kad būtų kuriamos darbo vietos ir piliečių gerovė, ir užtikrinti, kad tas augimas būtų kokybiškas ir sudarytų sąlygas kurti tvarią ateitį. Norint, kad išspręsti šiuos uždavinius ir sunkumus paversti galimybėmis, artimiausioje kartoje mūsų ekonomiką, įskaitant energetiką, pramonę, žemės ūkį, žuvininkystę ir transporto sistemas, taip pat gamintojų ir vartotojų elgseną, reikės pakeisti iš esmės. Jei tų permainų imsime laiku, nuspėjamai ir tvarkingai, galėsime toliau kurti gerovę, drauge mažindami išteklių naudojimą ir jo poveikį.

XX amžiuje pasaulyje iškastinio kuro naudojimas padidėjo 12 kartų, o materialinių išteklių išgavimas išaugo 34 kartus. Šiuo metu kiekvienas ES gyventojas kasmet sunaudoja 16 tonų medžiagų, tačiau 6 tonos išekvojamos veltui – pusė jų patenka į sąvartynus. Tendencijos rodo, kad pigių ir gausių išteklių laikai baigėsi. Auga įmonių sąnaudos svarbiausioms žaliavoms ir mineralams; jų stygius ir kainų svyravimas ekonomikai daro žalą. Įtampa kyla ne tik dėl mineralų, metalų ir energijos šaltinių, bet ir dėl žuvų išteklių, medienos, vandens, derlingos žemės, švaraus oro, biomasės, biologinės įvairovės, klimato sistemos stabilumo. Maisto, pašarų ir pluošto paklausa iki 2050 m. gali išaugti 70 proc., tačiau 60 proc. svarbiausių pasaulio ekosistemų, kurios padeda gaminti tuos išteklius, jau nualintos arba naudojamos netvariai. Jei išteklius taip naudosime ir toliau, savo poreikiams patenkinti 2050 m. mums visiems reikės daugiau nei dviejų planetų išteklių, ir daugelio viltys, kad gyvenimas taps geresnis, neišsipildys.

Kai kurių išteklių kainos mūsų ekonominėje sistemoje yra mažesnės už jų savikainą, todėl skatinamas neefektyvus išteklių naudojimas. Pasaulio verslo darnaus vystymosi taryba yra paskaičiavusi, kad 2050 m. išteklius turėsime naudoti 4–10 kartų efektyviau, o esminiai pokyčiai būtini jau iki 2020 m. Kai kurios dinamiškos įmonės pripažino, kad išteklius apsimoka naudoti efektyviau, tačiau daugelis įmonių ir vartotojų dar nesuvokė, kaip smarkiai ir sparčiai jiems reikia keistis. Efektyvus išteklių naudojimo skatinimas labai apsimoka įmonėms ir turėtų didinti jų konkurencingumą ir pelningumą. Todėl efektyvus išteklių naudojimas – neatsiejama ES konkurencingumo pasaulyje darbotvarkės dalis. Jis taip pat padeda užtikrinti tvarų atsigaivimą po ekonominės krizės ir gali padėti sukurti daug darbo vietų.

Permainoms reikės politikos struktūros, kad būtų sukurtos veiklos sąlygos, kuriomis būtų atlyginama už inovacijas ir efektyvų išteklių naudojimą, taip pat kad būtų skatinamas prekių perprojektavimas, tausios aplinkos išteklių valdymas, intensyvesnis pakartotinis panaudojimas ir perdirbimas, medžiagų pakaitalų paieška, išteklių taupymas ir taip kuriamos ekonominės galimybės ir gerinamas tiekimo saugumas. Norint atsieti augimą nuo išteklių naudojimo ir atverti tuos naujus augimo šaltinius, mūsų ekonomiką ir gyvenimo būdą lemiantys politikos elementai turi būti nuoseklesni ir tarpusavyje integruoti. Veiksmai klimato kaitos srityje jau suteikė pagrindą atsieti augimą nuo didesnio anglies naudojimo.

Strategijoje „Europa 2020“ ir jos pavyzdinėje iniciatyvoje „Tausiai išteklius naudojanti Europa“¹ Europos Sąjungai nurodyta permainų kryptis. Iniciatyvoje raginta parengti planą ir jame „nustatyti vidutinio ir ilgalaikio laikotarpio tikslus bei priemones jiems įgyvendinti“. Šis

¹ COM(2011) 21.

planas remiasi kitomis pavyzdinės iniciatyvos iniciatyvomis ir papildo jas, ypač nuveiktus politikos veiksmus, kuriais siekiama kurti mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomiką; čia atsižvelgiama į pažangą, padarytą įgyvendinant 2005 m. Tausaus gamtinių išteklių naudojimo teminę strategiją² ir ES darnaus vystymosi strategiją. Planą taip pat reikėtų vertinti pasaulio pastangų pasiekti ekologinę ekonomikos transformaciją kontekste³. Plane gausiai remtasi įvairiais šaltiniais, kurių nuorodos, įskaitant Europos aplinkos agentūros ataskaitą dėl Europos aplinkos padėties ir perspektyvų, pateikiamos lydymajame tarnybų darbiniam dokumente.

2. EUROPOS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMO EFEKTYVUMO DIDINIMAS

Plano parengimas

Vizija: 2050 m. Europos ekonomika auga paisant išteklių ir planetos galimybių ribotumo; tai skatina pasaulio ekonomikos permainas. Mūsų ekonomika konkurencinga ir integracinė; užtikrinamas aukštas gyvenimo lygis, o poveikis aplinkai daug mažesnis. Visi mūsų ištekliai – nuo žaliavų iki energijos, vandens, oro, žemės ir dirvožemio – valdomi tausiai. Klimato kaitos stabdymo tarpiniai tikslai pasiekti, biologinė įvairovė ir ja pagrįstos ekosistemos funkcijos bus saugomos, vertinamos ir iš esmės atstatomos.

Šios vizijos įgyvendinimas – plėtra, grindžiama efektyviu išteklių naudojimu. Taip sudaromos sąlygos ekonomikoje sukurti daugiau naudojant mažiau išteklių, sukurti didesnę vertę mažesnėmis sąnaudomis, naudoti išteklius tausiai ir mažiau paveikiant aplinką. Praktiškai tai reiškia, jog būtina užtikrinti, kad visų rūšių gamtos turtams, iš kurių ES gauna naudos ar išteklius visame pasaulyje, nekiltų grėsmė, ir kad jie būtų valdomi užtikrinant didžiausią įmanomą tvarumą. Taip pat reikės nebepalikti beveik jokių atliekų likučių, atstatyti ekosistemą, suvokti sisteminę aplinkos grėsmes ekonomikai ir jų išvengti. Reikės naujos inovacijų bangos.

Šiame plane išdėstyti tarpiniai tikslai, kurie parodo, ko reikės, kad pasirinktume efektyviu išteklių naudojimu grindžiamą tvarų augimą. Kiekviename skirsnyje aprašomi veiksmai, kurių, norėdami pradėti šį procesą, turime imtis artimiausiu metu.

Plane pateikiama schema, kuri padeda paaiškinti, kaip politikos kryptys veikia viena kitą ir viena kita remiasi, ir kurią naudojant galima nuosekliai rengti ir įgyvendinti ateities veiksmus. Priedo lentelėje nurodomos svarbiausių sektorių ir išteklių sąsajos su atitinkamomis ES politikos iniciatyvomis. Prieš pateikiant išsamius pasiūlymus bus parengtas visų svarbių veiksmų ir visų galimų tikslinių rodiklių poveikio įvertinimas⁴.

Pažanga ir jos matavimas

Kad būtų galima duoti signalus ir įvertinti ir efektyvesnio išteklių naudojimo pažangą, reikės patikimų ir lengvai suprantamų indikatorių.

² COM(2005) 670.

³ Tos pastangos matyti, pavyzdžiui, OECD žaliavo augimo strategijoje, Jungtinių tautų aplinkos programos žaliavos ekonomikos ataskaitoje, Europos aplinkos agentūros darbuose.

⁴ http://ec.europa.eu/governance/impact/index_en.htm

Šiame veikslių plane siūloma išteklių naudojimo efektyvumo srityje veikti naujoviškai: iki 2013 m. pabaigos visos suinteresuotosios šalys diskutuos ir derės dėl indikatorių ir tikslinių rodiklių. Šis procesas išsamiau aprašytas 6 skirsnyje.

Siekiant pradėti šį procesą, preliminariai suformuluojami dviejų lygių indikatoriai⁵:

- (1) pagrindinis laikinas indikatorius („išteklių našumas“) – įvertinti, kaip siekiama pagrindinio šio veikslių plano tikslo – gerinti ekonominius rezultatus mažinant spaudimą dėl gamtos išteklių.
- (2) papildomi pagrindinių gamtos išteklių, kaip antai vandens, žemės, medžiagų ir anglies, indikatoriai, kuriuos naudojant būtų nustatoma, kiek šių išteklių sunaudoja visa ES.

Kliūčių įveikimas

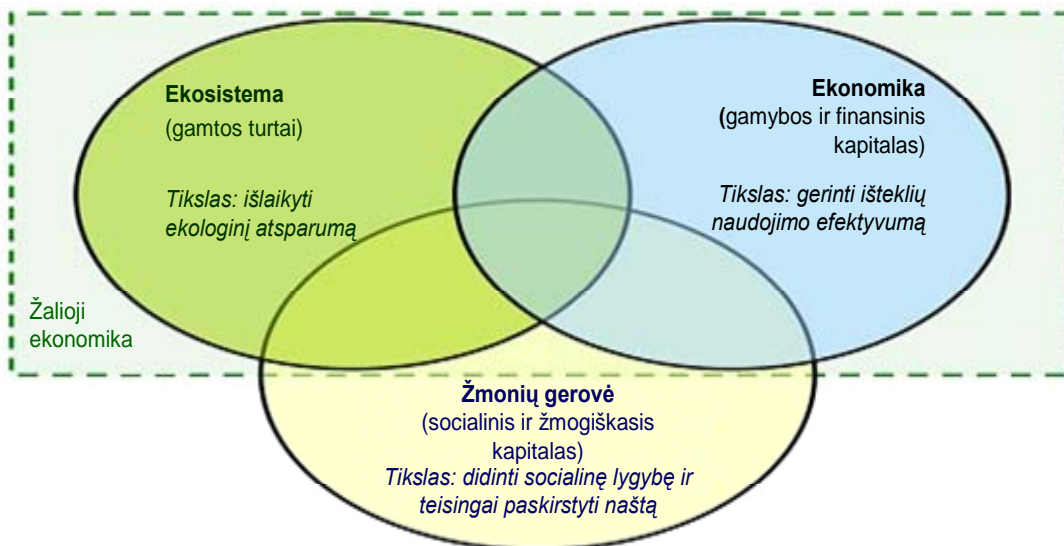
ES ir valstybės narės turėtų siekti pašalinti kliūtis, kurios trukdo išteklius naudoti efektyviai, ir taip tinkamai skatinti gamybos ir vartojimo sprendimus. Todėl reikės:

- apsispręsti dėl rinkų ir kainų, mokesčių ir subsidijų, kurios neatspindi išteklių naudojimo realių sąnaudų ir trukdo užtikrinti ekonomikos tvarumą;
- versle, finansų sektoriuje ir politikoje skatinti toliaregiškesnę inovatyvią mąstyseną, kuri akina diegti naujus tvarius veiklos principus, skatina esminę pažangą inovacijų srityje, ugdo perspektyvinę mąstymą ir ekonomiškai veiksmingą reglamentavimą.
- vykdyti tyrimus, kurie padėtų užpildyti mūsų žinių ir įgūdžių spragas, suteikta reikiama informacija ir rengiami mokymai;
- atsižvelgti į nerimą dėl konkurencingumo pasaulyje ir siekti susitarti su tarptautiniais partneriais, kad būtų judama ta pačia kryptimi.

3. EKONOMIKOS TRANSFORMAVIMAS

Pertvarkant ekonomiką pagal efektyvaus išteklių naudojimo principus bus sutaupyta sąnaudų, naujovės pasieks rinką, ištekliai bus geriau valdomi per visą būvio ciklą ir dėl to pagerės konkurencingumas, rasis naujų augimo šaltinių ir bus kuriama daugiau darbo vietų. Tuo tikslu reikalinga politika, kurioje pripažįstama ekonomikos, gerovės ir gamtos turtų tarpusavio priklausomybė ir kuria siekiama šalinti kliūtis, dabar trukdančias pradėti išteklius naudoti efektyviau, ir nustatomos vienodos, lanksčios, nuspėjamos ir nuoseklios verslo sąlygos.

⁵ Kaip išdėstyta lydima jame dokumente COM(2011) 571.

Šaltinis: Europos aplinkos agentūra

3.1. Tvarus vartojimas ir gamyba

3.1.1. Prekių tobulinimas ir vartojimo elgsenos keitimas

Privačių ir viešojo sektoriaus pirkėjų vartojimo elgsenos pokyčiai skatins efektyviau naudoti išteklius, o dažnai lėšų bus sutaupoma ir tiesiogiai. Be to, kintant elgsenai galėtų išaugti paslaugų ir prekių, kuriems sukurti ištekliai naudojami efektyviau, paklausa. Kad būtų padedama priimti vartojimo sprendimus, reikalinga tiksli, viso prekės būvio ciklo poveikiu ir išteklių naudojimo sąnaudomis pagrįsta informacija. Vartotojai gali sutaupyti, vengdami atliekų patys ir pirkdami patvaresnes, lengviau pataisomas ar perdirbamas prekes. Nauji verslo modeliai, kai prekės ne perkamos, o nuomojamos, gali patenkinti vartojimo poreikius ir kartu mažinti tam pačiam būvio ciklui sunaudojamą išteklių kiekį.

Vidaus rinkai ir rinkos priemonėms tenka svarbus vaidmuo formuojant rinkų modelius, pagal kuriuos apsimokėtų vartoti tausesnes prekes. Veiksmai, kuriais numatomos ir savanoriškos, ir privalomos priemonės, kaip antai Europos Sąjungos pirmaujančios rinkos iniciatyvos ir Ekologinio projektavimo direktyva, turėtų būti taikomi platesniam prekių ir paslaugų spektrui; juose turėtų būti daugiau su išteklių naudojimo efektyvumu susijusių kriterijų.

Tačiau, kaip pastebėta tam tikrais atvejais, pagerinus technologijų efektyvumą sutaupytos lėšos gali faktiškai paskatinti žmones vartoti daugiau. Reikėtų šį rikošeto principu vadinamą reiškinį numatyti iš anksto ir į jį atsižvelgti formuojant politiką ir nustatant tikslinius rodiklius.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. piliečiams ir viešosioms institucijoms sukurtos tinkamos paskatos (tinkami kainų signalai ir aiški poveikio aplinkai informacija) rinktis prekes ir paslaugas, kurioms gaminti ir teikti ištekliai naudojami efektyviai. Jų pasirinkimas perkant skatina įmones kurti naujoves ir tiekti didesnio išteklių naudojimo efektyvumo prekes ir paslaugas. Nustatyti minimalūs aplinkosauginio veiksmingumo standartai, kad iš rinkos būtų pašalintos taršiausias prekės, kurioms gaminti ištekliai naudojami neefektyviai. Tausesnių prekių ir paslaugų paklausa yra didelė.

3.1.2. Efektyvios gamybos skatinimas

Europos grynasis išteklių importas vienam asmeniui yra didžiausias pasaulyje, o jos atvira ekonomika labai priklauso nuo importuojamų žaliavų ir energijos. Išteklių tiekimo saugumas tampa vis svarbesniu strateginiu ekonominiu uždaviniu; papildomų rūpesčių kelia galimas neigiamas socialinis poveikis ir poveikis aplinkai trečiosiose šalyse. 2007 m. ES ekonomikoje iš viso tiesiogiai sunaudota 8 mlrd. tonų medžiagų. Galėtume tą kiekį sumažinti, o kartu padidinti gamybą ir konkurencingumą⁶. Be to, jei visoje ES būtų padidinta pramonės simbiozė, kai vienu įmonių atliekas kitos panaudoja kaip išteklius, kasmet būtų galima sutaupyti 1,4 mlrd. eurų ir 1,6 mlrd. eurų padidinti prekybos apyvartą⁷.

Kai kurios įmonės jau ėmėsi gerinti savo išteklių naudojimo efektyvumą, tačiau padaryti galima dar labai daug. Tai ypač taikytina nepagrindinėms verslo sritims, pavyzdžiui, toms, kuriose energijos ar vandens naudojimo efektyvumas nėra esminis įmonės veiklos aspektas. Daugelis per ilgesnį laiką išteklių nesutaupo dėl to, kad pagal galiojančias įmonių atsiskaitymo taisykles svarbesnė trumpalaikė perspektyva. Įmonėms, kurios jau pradeda investuoti į išteklių naudojimo efektyvumą, sukauptos žinios ir naujovės turi atnešti naudos.

Keisdami informacija apie tai, kaip gerinti išteklių naudojimo efektyvumą, vertės grandinės ir skirtingų sektorių partneriai, įskaitant mažas ir vidutines įmones, galėtų išvengti atliekų, skatinti inovacijas ir kurti naujas rinkas.

Jei, kai įmanoma, būtų vengiama naudoti pavojingas chemines medžiagas ir skatinamas ekologiškų cheminių medžiagų naudojimas, būtų geriau apsaugomi pagrindiniai ištekliai, kaip antai dirvožemis ir vanduo, o kiti ištekliai, pavyzdžiui, medžiagos, taptų saugesni, juos būtų lengviau ir pigiau perdirbti ir pakartotinai naudoti. Cheminių medžiagų valdymo koncepcija, įtvirtinama visišku REACH įgyvendinimu, padės nustatyti, kaip pavojingas chemines medžiagas galima pakeisti saugesniais, technologiškai ir ekonomiškai perspektyviais pakaitalais.

Tarpinis tikslas: 2020 metais veikia rinkos ir politikos skatinamosios priemonės, kurias taikant įmonėms atlyginama už investicijas į efektyvumą. Tos priemonės yra paskatinusios naujas efektyviu išteklių naudojimu grindžiamos gamybos metodų inovacijas, kurios jau plačiai taikomos. Visos įmonės ir jų investuotojai išteklių naudojimo būvio ciklo metu efektyvumą gali įvertinti kiekybiškai ir palyginti su standartais. Ekonomikos augimas ir gerovė atsieti nuo didesnio išteklių naudojimo; augimą ir gerovę labiausiai didina prekių ir su jomis susijusių paslaugų vertės augimas.

Siekdama toliau skatinti tvarų vartojimą ir gamybą Komisija:

- griežtins žaliųjų viešųjų pirkimų reikalavimus prekėms, kurių poveikis aplinkai didelis; įvertins, kur žalieji viešieji pirkimai galėtų būti susieti su ES finansuojamais projektais; skatins bendrus viešuosius pirkimus ir viešųjų pirkimų pareigūnų tinklus, kurie padėtų vykdyti žaliuosius viešuosius pirkimus (2012 m.);
- sukurs bendrą metodiką, kad valstybės narės ir privatusis sektorius galėtų įvertinti, skelbti ir su standartais lyginti prekių, paslaugų ir įmonių aplinkosauginį

⁶ Tyrimas rodo, kad vien Vokietijoje pagerinus apdirbamosios pramonės išteklių naudojimo efektyvumą būtų galima sutaupyti nuo 20 iki 30% sąnaudų ir sukurti 1 mln. darbo vietų. Kito pastarojo meto tyrimo duomenimis, Jungtinėje Karalystėje įmonės, taikydamos nebrangias ar nemokamas išteklių naudojimo efektyvumo priemones, galėtų sutaupyti 23 mlrd. svarų sterlingų.

⁷ Apie tai išsamiau tarnybų darbiname dokumente.

veiksmingumą (angl. *environmental footprint*) remiantis visapusišku poveikio aplinkai per visą būvio ciklą įvertinimu (2012 m.);

- remdamasi vykdomu įvertinimu, kuri numatyta pateikti 2012 m., ir pasikonsultavusi su suinteresuotosiomis šalimis, imsis priemonių dėl aplinkosauginio veiksmingumo, įskaitant Ekologinio projektavimo direktyvos reikalavimų nustatymą siekiant gerinti materialinių išteklių naudojimo gaminant produktus efektyvumą (pvz., dėl pakartotinio naudojimo, atnaujinimo, perdirbimo galimybių, perdirbto turinio, patvarumo) ir su energija nesusijusių prekių įtraukimą į Ekologinio projektavimo direktyvos taikymo sritį (2012 m.);
- užtikrins geresnį vartotojų elgsenos supratimą ir geriau informuos vartotojus apie jų aplinkosauginį veiksmingumą, įskaitant klaidinančių teiginių naudojimo prevenciją ir ekologinio ženklavimo schemų tikslinimą (2012 m.);
- rems agentūrų, atsakingų už išteklių naudojimo efektyvumo schemas mažoms ir vidutinėms įmonėms, tinklų kūrimą ir gerosios patirties mainus (nuolat);

Valstybės su Komisija turėtų nuo 2012 m. įvertinti:

- pasirinktis, kurias taikant į rinką labiau apsimokėtų tiekti aplinką realiai mažiau paveikiančias prekes;
- priemones, kurias taikant gamintojas taptų atsakingas už visą jo gaminamų prekių būvio ciklą (įskaitant naujus verslo modelius, patarimus dėl prekių gražinimo ir perdirbimo schemų, remonto paslaugų rėmimą);
- veiksmus, kuriais būtų gerinamas pakuočių išteklių naudojimo gaminant pakuotes efektyvumas.

Valstybės narės turėtų:

- įgyvendinti priemones, kuriomis dauguma įmonių būtų skatinamos matuoti, nustatyti standartus ir sistemingai gerinti išteklių naudojimo efektyvumą (nuolat);
- padėti įmonėms dirbti kartu, kad jų atliekos ir šalutiniai produktai būtų panaudoti kuo geriau, pavyzdžiui, išnaudojant pramonės simbiozę (nuolat);
- užtikrinti, kad mažos ir vidutinės įmonės, norėdamos nustatyti ir pagerinti išteklių naudojimo efektyvumą ir žaliavų naudojimo tvarumą, turėtų galimybę konsultuotis ir gauti paramą (nuolat);
- dirbti drauge su Komisija siekdamas užtikrinti, kad 2020 m. visos šiuo klausimu aktualios labai didelį susirūpinimą keliančios medžiagos būtų įrašytos į REACH kandidatinių sąrašą (nuolat).

3.2. Iš atliekų į išteklius

Kasmet vien Europos Sąjungoje išmetame 2,7 mlrd. tonų atliekų – iš jų apie 98 mln. tonų yra pavojingos. Vidutiniškai tik 40 % mūsų kietųjų atliekų panaudojama pakartotinai arba perdirbama, o visa kita vežama į sąvartynus arba deginama. Apskritai Europos Sąjungoje atliekų išmetimo tendencijos stabilios, tačiau tam tikrų rūšių atliekų, kaip antai statybos ir griovimo, nuotėkų dumblo ir šiukšlių į jūrą, išmetama vis daugiau. Manoma, kad nuo 2008 iki 2014 m. buitinių ir elektronikos prietaisų atliekų padaugės maždaug 11 %.

Kai kuriose valstybėse narėse perdirbama daugiau nei 80% atliekų, todėl akivaizdu, kad esama galimybių panaudoti atliekas kaip vieną iš pagrindinių ES išteklių. Pagerinus atliekų tvarkymą ištekliai naudojami tinkamiau, gali atsiverti naujos rinkos ir galima sukurta darbo vietų, taip pat skatinama mažesnė priklausomybė nuo žaliavų importo ir mažinamas poveikis aplinkai.

Jei atliekas norėtume laikyti ištekliumi, kurį galima gražinti į ūkio apyvartą, tai pakartotiniam naudojimui ir perdirbimui turėtų būti teikiama daug didesnė reikšmė. Kompleksiška politika, kaip antai prekių projektavimas atsižvelgiant į visą būvio ciklą, geresnis visų rinkos dalyvių bendradarbiavimas vertės grandinėje, geresnis surinkimo organizavimas, tinkama reguliavimo sistema, paskatos vengti atliekų ir jas perdirbti, viešosios investicijos į modernias atliekų tvarkymo ir aukštos kokybės perdirbimo įrenginius, galėtų padėti sukurti visiško perdirbimo ekonomiką.

Tarpinis tikslas: 2020 m. atliekos tvarkomos kaip išteklius. Absoliutus vienam europiečiui tenkantis atliekų kiekis mažėja. Atliekų perdirbimas ir pakartotinis naudojimas yra patraukli alternatyva viešojo ir privačiojo sektoriaus subjektams, nes surūšiuotų atliekų surinkimas paplėtęs, o antrinių žaliavų rinkos išplėtos. Perdirbama daugiau medžiagų, įskaitant medžiagas, kurių poveikis aplinkai žymus, ir svarbiausias žaliavas. Teisės aktai dėl atliekų visiškai įgyvendinti. Atliekos nebepervežamos neteisėtai. Energija išgaunama tik iš perdirbti netinkamų medžiagų; atliekų vežti į sąvartynus praktiškai nebereikia; užtikrinamas aukštos kokybės perdirbimas.

Komisija:

- skatins antrinių žaliavų rinkas ir perdirbtų medžiagų paklausą – taikys ekonomines priemones ir nustatys nebelaikymo atliekomis kriterijus (2013–2014 m.);
- persvarstys esamas prevencijos, pakartotinio naudojimo, perdirbimo, panaudojimo ir nešalinimo į sąvartynus tikslinius rodiklius, kad būtų pereinama prie pakartotiniu naudojimu ir perdirbimu grindžiamos ekonomikos, kurioje beveik nebeliktų atliekų (2014 m.);
- įvertins galimybę nustatyti mažiausios perdirbamų medžiagų dalies, ilgalaikiškumo ir pakartotinio naudojimo kriterijus ir išplėsti gamintojo atsakomybę už svarbiausius produktus (2012 m.);
- įvertins sritis, kuriose siekiant nuoseklumo būtų suderinamos įvairioms atliekomis taikomos teisės normos (2013–2014 m.);
- tęs darbą Europos Sąjungoje ir su tarptautiniais partneriais, kad būtų užkirstas kelias neteisėtam atliekų, ypač pavojingų, pervežimui;
- užtikrins, kad skiriant viešąjį finansavimą iš ES biudžeto pirmenybė būtų teikiama veiklai, kuri Atliekų pagrindų direktyvoje apibrėžtoje atliekų tvarkymo principų hierarchijoje yra aukščiau, pavyzdžiui, pirmenybę teikiant perdirbimo įmonėms, o ne atliekų šalinimui (2012–2013 m.);
- palengvins keitimąsi geriausia atliekų surinkimo ir tvarkymo valstybėse narėse patirtimi ir tobulins priemones, kad būtų veiksmingiau kovojama su ES atliekų tvarkymo taisyklių pažeidimais (2013–2014 m.).

Valstybės narės turėtų:

- užtikrinti, kad taikant nacionalines atliekų prevencijos ir tvarkymo strategijas būtų visiškai įgyvendintas ES teisynas atliekų klausimais, įskaitant mažiausius tikslinius rodiklius (nuolat).

3.3. Parama moksliniams tyrimams ir inovacijoms

Pereinant prie žaliosios ir mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos reikės daug naujovių: nuo nedidelių laipsniškų pakeitimų iki esminių technologinių proveržių.

Kartu būtinos visapusiškesnės ir patikimesnės žinios apie tai, kaip gamtos sistemos reaguoja į įvairias naštas, kurias joms užkrauna žmonės. Turėtų būti vykdomi baziniai ir taikomieji moksliniai tyrimai, įskaitant socialinių mokslų tyrimus, kurie padėtų geriau suprasti elgseną, siekiant nustatyti uždavinius ir reikiama linkme nukreipti veiksmus.

Norint suteikti tokį postūmį mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje, reikėtų imtis tinkamų skatinamųjų priemonių, kad privatusis sektorius į išteklių naudojimo efektyvumo mokslinius tyrimus ir inovacijas investuotų daugiau. Paklausos priemonėmis galima paskatinti žaliąsias inovacijas statybos rinkose. Siekiant išsklaidyti investuotojų abejones ir suteikti daugiau galimybių gauti finansinių išteklių įmonėms, diegiančioms žaliąsias investicijas, kurios, kaip manoma, yra rizikingesnės arba atsiperka per ilgesnį laiką, reikalingos aiškios bendrosios sąlygos.

Tarpinis tikslas: 2020 m. dideli mokslo laimėjimai ir nuolatinės inovacijos yra padėję žymiai geriau suvokti ir valdyti išteklius, mažinti jų naudojimą, juos pakartotinai naudoti, jiems rasti pakaitalų, juos saugoti ir vertinti. Tai yra tapę įmanoma po to, kai buvo smarkiai didinamos investicijos, nuosekliai sprendžiami visuomenei kylančius efektyvaus išteklių naudojimo, klimato kaitos ir atsparumo uždaviniai, užtikrinama didesnė pažangios specializacijos ir bendradarbiavimo Europos mokslinių tyrimų erdvėje nauda.

Valstybės narės ir Komisija:

- sukurs atitinkamą sistemą ir paskatų kompleksą, kad privatusis sektorius būtų skatinamas investuoti į mokslinius tyrimus ir inovacijas siekiant išteklių naudojimo efektyvumo (nuolat).

Komisija:

- siekdama išteklių naudojimo efektyvumo tikslų, plėtos inovacijų partnerystės iniciatyvas, pvz., vandens, žaliavų, našaus ir tvaraus žemės ūkio srityse (nuo 2011 m.);
- plėtos bendrų technologijų iniciatyvas ar kitokią viešojo ir privačiojo sektorių partnerystę, taip pat bendro programavimo iniciatyvas, jungiančias nacionalinės mokslinių tyrimų pastangas išteklių naudojimo efektyvumo srityse (nuolat).
- priims sprendimus dėl ekologinėms inovacijoms kylančių kliūčių šalinimo (2011 m.);
- orientuos Sąjungos mokslinių tyrimų finansavimą (ES dokumentas „Horizontas 2020“) į pagrindinius išteklių naudojimo efektyvumo tikslus, kad paremtų inovatyvius sprendimus šiose srityse: tvarios energetikos, transporto ir statybos; gamtos išteklių valdymo; ekosistemos funkcijų ir biologinės įvairovės išsaugojimo; efektyviai išteklius naudojančio žemės ūkio ir platesnio pobūdžio bioekonomikos; aplinkai nekenkiančio medžiagų išgavimo; perdirbimo, pakartotinio naudojimo, aplinką veikiančių ar retųjų medžiagų pakeitimo, pažangesnio projektavimo, žaliųjų ar mažiau aplinką veikiančių cheminių medžiagų, biologiškai skaidaus plastiko.

Valstybės narės turėtų:

- orientuoti mokslinių tyrimų viešąjį finansavimą į pagrindinius išteklių naudojimo efektyvumo tikslus (nuolat).

3.4. Aplinkai kenksmingos subsidijos ir teisingas kainų nustatymas

Rinkos kainos labiausiai lemia pasirinkimą pirkti ir investavimo sprendimus, tačiau jos nebūtinai atspindi, kiek iš tiesų kainuoja išteklių naudojimas ir aplinkai daromas poveikis. Be to, taikydamos aplinkai kenksmingas subsidijas, kainas sąmoningai gali iškreipti vyriausybės, kad padidintų kai kurių vartotojų, naudotojų ar gamintojų įplaukas ar sumažintų sąnaudas ir taip užtikrintų joms pranašumą, tačiau šitaip jos nusižengia tinkamo santykio su aplinka praktikai⁸.

3.4.1. Neefektyvių subsidijų atsisakymas

Manoma, kad kasmet pasaulyje skiriama 1 trln. JAV dol. aplinkai potencialiai kenksmingų subsidijų, visų pirma iškastinio kuro, transporto ir vandens sektoriuose. Dėl aplinkai kenksmingų subsidijų susidaro daugiau atliekų, išmetama daugiau teršalų ir išgaunama daugiau išteklių arba daroma žala biologinei įvairovei. Dėl tų subsidijų įsitvirtina neefektyvūs metodai, ir įmonėms kyla kliūčių investuoti į žaliąsias technologijas. Tokios subsidijos yra įvairios formos, pavyzdžiui, mokesstinės nuolaidos ar atleidimas nuo mokesčių.

Atsisakant aplinkai kenksmingų subsidijų galima pasiekti ekonominės, socialinės ir aplinkos naudos ir padidinti konkurencingumą. 2011 m. metinėje augimo apžvalgoje⁹ valstybės narės jau paragintos atsisakyti aplinkai kenksmingų subsidijų ir tokiu būdu paremti biudžeto konsolidaciją. Sektoriams, regionams ar darbuotojams, kurie labiausiai nukentėtų panaikinus aplinkai kenksmingas subsidijas, arba energijos nepriteklius problemoms spręsti gali prireikti kitų švelninamųjų priemonių, taip pat turi būti apsvarstyti galimo gamybos perkėlimo į kitas šalis padariniai.

Tarpinis tikslas: 2020 m. aplinkai kenksmingos subsidijos nutrauktos, kartu tinkamai atsižvelgiant į tokio nutraukimo poveikį paramos reikalingiems žmonėms.

3.4.2. Teisingas kainų nustatymas ir mokesstinės naštos perorientavimas

Dėl kai kurių išteklių trūkumo rinka jau siunčia signalus – kyla žaliavų kainos; norėdamos išlaikyti konkurencingumą, ypač tarptautiniu mastu, įmonės vis labiau junta poreikį prisitaikyti. Tačiau išorinės sąnaudos visgi gali likti neįvertintos, ir norint išvengti netvaraus kai kurių išteklių naudojimo tokie signalai adresatus gali pasiekti pavėluotai. Dėl bendro apmokestinimo poveikio kainos dažnai pakinta taip, kad ekonomikoje labiau skatinamas išteklių naudojimas, o ne didesnis užimtumas.

Šalinant rinkos trūkumus svarbus vaidmuo tenka rinkos priemonėms, pavyzdžiui, aplinkos mokesčiams, rinkliavoms, parduodamų leidimų schemoms, mokesstinėms paskatomis aplinkai palankesniai vartojimui ar kitoms priemonėms. Nauja politika turėtų padėti derinti rinkoje netinkamai įvertintų išteklių, kaip antai vandens, švaraus oro, ekosistemos, biologinės įvairovės ir jūros išteklių, kainas. Ji galėtų būti įtraukta į naują platesnę koncepciją, kuria numatomas reguliavimas, pavyzdžiui, tose srityse, kuriose ištekliai yra bendrasis gėris.

Užimtumo ir ekonomikos augimo skatinimas mažinant darbo apmokestinimą akcentuotas jau 2011 m. metinėje augimo apžvalgoje¹⁰ ir 2011 m. kovo mėn. Europos Vadovų Tarybos

⁸ OECD, Aplinkai kenksmingos subsidijos: reformos uždaviniai, 2005

⁹ COM(2011) 11 galutinis.

¹⁰ COM(2011) 11 galutinis.

išvados¹¹. Tokiomis aplinkybėmis gali pasitarnauti „žaliosios mokesčių reformos“, pagal kurias aplinkos mokesčių dalis augtų, o kitų mokesčių dalis mažėtų. Aplinkos mokesčiais galėtų būti derinamos finansinės konsolidacijos pastangos ir padedama persiorientuoti į efektyvaus išteklių naudojimo ekonomiką. Deja, skaičiuojant nuo visų mokestinių įplaukų vidutinė aplinkos mokesčių dalis Europos Sąjungoje nuo 1999 m. mažėjo ir 2009 m. sudarė 6,3 %¹².

Įvairiais aplinkos mokesčių reformų etapais kai kurios valstybės narės nesumažindamos fiskalinių įplaukų lygio, padidindamos konkurencingumą ir energijos naudojimo efektyvumą pasiekė, kad įplaukos iš aplinkos mokesčių siektų daugiau nei 10 % mokestinių įplaukų. Tai rodo, kad aplinkai žalingą veiklą įmanoma apmokestinti neišderinant ekonominės sistemos. Tačiau, norint efektyviau matuoti kainų signalų, kurių reikia skatinant daugiau investuoti į efektyvesnį išteklių naudojimą, pokytį, gali prireikti papildomo indikatorius, kaip antai realus aplinkos taršos arba išteklių naudojimo mokesčio tarifas.

Tarpinis tikslas: 2020 m. dėl įvykusio esminio posūkio nuo darbo apmokestinimo prie aplinkos mokesčių, įskaitant įprastinį patikslinimą pagal faktines normas, pagal geriausių valstybių narių praktiką žymiai didesnę viešųjų įplaukų dalį sudaro įplaukos iš aplinkos mokesčių.

Sprendama aplinkai kenksmingų subsidijų ir tinkamesnių kainų signalų problematiką Komisija:

- stebės, kokių tolesnių veiksmų imasi valstybės narės pagal konkrečiai joms skirtas Europos semestro rekomendacijas dėl mokesčių reformos, kuri skatintų mažinti darbo jėgos apmokestinimą kartu didinant poveikio aplinkai apmokestinimą ir aplinkai kenksmingų subsidijų atšaukimą nuo 2012 m.,
- skatins valstybes nares reguliariai dalytis gerąja patirtimi ir vykdyti tarpusavio vertinimą aplinkai kenksmingų subsidijų ir rinkos priemonių klausimais, ypač Rinkos priemonių forume ir Mokesčių politikos grupėje (nuolat);
- įvertins, kaip įgyvendinta valstybės pagalba išteklių naudojimo efektyvumui didinti skirtoms priemonėms ir kokie aukštesni išteklių naudojimo efektyvumo tikslai turėtų būti iškelti nuo 2013 m. persvarstant su tuo susijusias valstybės pagalbos taisykles;
- toliau tobulins taršos ir išteklių mokesčių naudojimo indikatorius.

Valstybės narės turėtų:

- pagal priimtą metodiką nustatyti reikšmingiausias aplinkai kenksmingas subsidijas (iki 2012 m.);
- parengti aplinkai kenksmingų subsidijų atšaukimo planus ir tvarkaraščius ir pagal juos teikti ataskaitas įgyvendinant nacionalinių reformų programas (iki 2012–2013 m.);
- mažinti darbo jėgos apmokestinimą kartu didindamos poveikio aplinkai apmokestinimą (nuolat);
- persvarstyti fiskalinę politiką ir priemones, siekdamas veiksmingiau palaikyti išteklių našumą ir tokiomis aplinkybėmis svarstyti, kaip, siekiant užtikrinti išteklių

¹¹ EUCO 10/1/11 REV1

¹² Statistiniai duomenys apie mokesčių tendencijas Europos Sąjungoje (angl. Taxation trends in the European Union), 2011 m. leidinys.

naudojimo efektyvumą, orientuoti vartotojų pasirinkimą ir paskatinti gamintojų veiksmus (iki 2013 m.).

4. GAMTOS TURTAI IR EKOSISTEMOS FUNKCIJOS

4.1. Ekosistemos funkcijos

Mūsų ekonominis klestėjimas ir gerovė priklauso nuo mūsų gamtos turtų, įskaitant ekosistemą, kurios pamatinėmis gėrybėmis ir funkcijomis mes nuolat aprūpinami: nuo derlingo dirvožemio iki dirbamos žemės ir jūrų, nuo gėlo vandens ir švaraus oro iki žiedų apdulkinimo, potvynių kontrolės ir klimato reguliavimo. Daugelis šių ekosistemos funkcijų naudojamos taip, tarsi jų pasiūla būtų beribė. Laikoma, kad jos yra nemokamos, jų ekonominė vertė rinkoje nėra deramai įskaičiuojama, todėl jos išsekvojamos ar užteršiamos, ir kyla grėsmė mūsų ilgalaikiam tvarumui ir atsparumui aplinkos sukrėtimams.

60 % Žemės ekosistemos funkcijų per pastaruosius 50 metų suprastėjo. Europos Sąjungoje 88 % žuvų išteklių išžvejojama tiek, kad likusių nepakanka tausiai žvejybai užtikrinti, ir vos 11 % saugomos ekosistemos būklė yra gera.

Privalome tinkamai įvertinti savo gamtos turtus ir užtikrinti ilgalaikę svarbiausių ekosistemos gėrybių ir funkcijų pasiūlą. Investicijų į gamtos turtus, pvz., žaliąsias infrastruktūras, graža dažnai didesnė negu investuojant į konstruojamas arba gaminamas alternatyvas, o pradinės išlaidos – mažesnės.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. gamtos turtus ir ekosistemą valdžios institucijos ir verslo subjektai yra tinkamai įvertinę ir įtraukę į apskaitą.

Komisija:

- skatins, ypač bendradarbiaudama su Europos investicijų banku ir per viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės iniciatyvas, inovatyvių finansinių priemonių ir rinkos priemonių naudojimą ir tirs didesnes jų galimybes, įskaitant galimą biologinės įvairovės finansavimo priemonės įsteigimą ir mokėjimą už ekosistemos funkcijas, kad nacionaliniu, ES ir tarptautiniu lygmeniu būtų sprendžiami ekosistemos ir biologinės įvairovės uždaviniai (nuolat);
- teiks pasiūlymus dėl investicijų į gamtos turtus skatinimo, kad būtų panaudotos visos žaliosios infrastruktūros ir „atkūrimo ekonomikos“ augimo ir inovacijų potencialas (Komunikatas dėl žaliosios infrastruktūros 2012 metais ir iniciatyva „Be grynojo nuostolio“ 2015 metais).

Valstybes narės su Komisija turėtų:

- fiksuoti ekosistemos ir jos funkcijų būklę (iki 2014 m.);
- įvertinti jų ekonominę vertę ir skatinti tos vertės integravimą į apskaitos ir atsiskaitymo sistemas ES ir nacionaliniu lygmeniu (nuolat);
- dirbti su pagrindinėmis suinteresuotosiomis šalimis, kad įmonės būtų skatinamos įvertinti priklausomybę nuo ekosistemos funkcijų remdamosi ES verslo ir biologinės įvairovės platforma (nuolat).

4.2. Biologinė įvairovė

Biologinė įvairovė yra daugelio mūsų ekosistemų pagrindas ir būtina jų atsparumo sąlyga. Jai menkstant, ekosistema gali silpnėti, ir tada jos funkcijos triks ir atsparumas aplinkos sukrėtimams mažės. Atkurti nualintas ekosistemas brangu, o kartais pokyčiai gali būti negrįžtami.

Apskaičiuota, kad iki 2050 m. nuo biologinės įvairovės ir jos palaikomų ekosistemų funkcijų priklausomos verslo galimybės galėtų būti vertos nuo 800 iki 2 300 mlrd. JAV dol. kasmet. Tačiau veiklos lygmeniu priimant sprendimus dar tik pradėdama atsižvelgti į biologinės įvairovės vertę. Norint išsaugoti biologinę įvairovę, tai turėtų tapti įprasta praktika.

Naujojoje 2020 m. ES biologinės įvairovės strategijoje nurodomos pagrindinės politikos priemonės šiam tikslui siekti ir pastarųjų dešimtmečių biologinės įvairovės praradimo tendencijoms pakeisti.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. sustabdomas ES biologinės įvairovės nykimas ir ekosistemų funkcijų irimas; kiek įmanoma, biologinė įvairovė akuriama.

Komisija:

- žymiai padidins pastangas integruoti biologinės įvairovės apsaugą ir ekosistemų veiksmus į kitas Komisijos politikos kryptis, ypač dedant pastangas žemės ūkio ir žuvininkystės srityje (nuolat).

Valstybės narės su Komisija:

- sieks biologinės įvairovės strategijos tikslų – įgyvendindamos politikos sprendimus atsižvelgs į ekosistemų funkcijų vertę (nuolat).

4.3. Mineralai ir metalai

Tokių gamtinių išteklių kaip metalai ir mineralai naudojimo efektyvumo gerinimas yra esminis išteklių naudojimo efektyvumo aspektas. Su jais siejamos specifinės grėsmės, įskaitant tiekimo saugumą, aptartos Žaliavų iniciatyvoje, ir į jas atsižvelgiama pavyzdinėje iniciatyvoje „Tausiai išteklius naudojanti Europa“ numatytoje klimato kaitos ir energetikos politikoje, todėl šiame skirsnyje apie mineralus ir metalus išsamiau kalbama nebus, nors pripažįstamos jų ir kitų išteklių naudojimo tarpusavio sąsajos.

Juo labiau artėsime prie suvartojimu pagrįsto tvaraus medžiagų valdymo, arba žiedinės ekonomikos, kurioje atliekos tampa ištekliais, tuo mineralai ir metalai bus naudojami efektyviau. Šio veiksmų plano 3 skirsnyje nurodyti žingsniai (priemonės, kurias taikant labiau atsižvelgiama į būvio ciklo poveikį, stengiamasi išvengti atliekų, pakartotinai panaudoti ir daugiau perdirbti, gerinami moksliniai tyrimai, kuriamos ir diegiamos inovacijos, taip pat kitos rinkos struktūrų tobulinimo priemonės) tiesiogiai paveiks mineralų ir metalų išteklių naudojimo efektyvumą.

4.4. Vanduo

Vanduo yra žmogaus sveikatai būtinas išteklius; jis taip pat nepaprastai svarbus žemės ūkiui, turizmui, pramonei, transportui ir energetikai. Jei vandens būtų gaunama mažiau, poveikis hidrogenacijai, branduolinių ir šiluminių jėgainių aušinimo sistemoms būtų labai didelis.

Gera aplinkos būklė ir piliečių sveikata priklauso nuo gėlo vandens kokybės ir nuo to, ar jo pakanka. Deja, padėtis šioje srityje vis prastėja. Prognozuojama, kad dėl klimato kaitos vandens trūks vis labiau, dažnės ir intensyvės potvyniai. Daugelis Europos upių baseinų jau pakito dėl vandens sunaudojimo, melioracijos ir užtvankų; šie veiksniai dažnai lėmė vandens kokybės prastėjimą; dėl to padaryta didžiulė ekologinė žala ir galbūt neigiamas poveikis sveikatai, sumažėjo natūralių buveinių erdvės.

Nuo 20 iki 40 % Europos vandens yra iššvaistoma, ir vien patobulinus technologijas vandens naudojimo efektyvumą būtų galima padidinti 40 %¹³. Pastangos siekti tvaraus vandens išteklių valdymo bus vaisingos tik jei jos bus glaudžiai koordinuojamos su žemės ūkio, transporto, regioninės plėtros ir energetikos politikos kryptimis ir jei vandens kaina bus nustatoma teisingiau, kaip reikalaujama Vandens pagrindų direktyvoje. Ekosistemos, žemėnaudos, gamybos ir vandens naudojimo kaita ir pakartotinio naudojimo įpročiai galėtų padėti palyginti nebrangiai spręsti vandens trūkumo problemą ir užtikrinti vandens kokybę.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. Vandens pagrindų direktyvos upių baseinų valdymo planai yra seniai įgyvendinti. 2015 m. pasiekta gera visų ES upių baseinų vandens (kokybės, kiekybės ir naudojimo) būklė. Kiek įmanoma, sumažintas sausrų ir potvynių poveikis (pritaikant pasėlius, didinant drėgmės sulaikymą dirvožemyje ir efektyviai drėkinant). Vandens tiekimo alternatyvų imamasi tik išnaudojus visas pigesnes taupymo galimybes. Vandens sunaudojama mažiau nei 20 % esamų atsinaujinančių vandens išteklių.

Komisija:

- toliau integruos išteklių naudojimo efektyvumo argumentus formuodama vandens politiką ir „Europos vandenių apsaugos veiksmų plane“ apibrėš ekonomiškai naudingą strategiją (rengiama);
- įvertins valstybių narių upių baseinų valdymo planus siekdama nustatyti, kur reikalingi papildomi veiksmai (2011 m.);
- įvertins ir pasiūlys (2012 m.):
 - vandens naudojimo efektyvumo tikslinius rodiklius ir geresnes vandens našumo priemones, pavyzdžiui, pažangų matavimą, privalomus vandens naudojimo įrenginių reikalavimus; vandens pakartotinio naudojimo, vandens nutekėjimo iš tiekimo infrastruktūros mažinimo, vandens taupymo drėkinimo sistemose gaires ir kt.;
 - paklausos vadybą, gerintą ekonominėmis priemonėmis (kainomis, paskirstymu), ženklavimo ir sertifikavimo schemomis, kuriomis būtų matuojamas būvio ciklo poveikis ir virtualus vandens turinys produkte;
 - galimą Europos inovacijų partnerystę vandens klausimais.

Valstybės narės turėtų:

- nustatyti 2020 m. vandens naudojimo efektyvumo tikslinius rodiklius upių baseinų lygmeniu ir tinkamas papildomas priemones, pagrįstas bendra ES metodika, kurioje atsižvelgiama į aplinkybių įvairiuose ekonomikos sektoriuose ir geografinėse vietovėse įvairovę.

¹³ EU Water saving potential (ES vandens taupymo potencialas), leidinys *Ecologic*, 2007 m.

4.5. Oras

Švarus oras yra brangus išteklius. Tankiausiai gyvenamose ES teritorijose keleto oro kokybės standartų ribos gerokai viršijamos, ypač oro taršos kietosiomis dalelėmis, pažemio ozonu ir azoto dioksidu. Nepaisant didelių pastangų mažinti taršių išlakų kiekį, šiuo metu Europos Sąjungoje ir artimiausiose kaimyninėse šalyse dėl kietųjų dalelių koncentracijos kasmet anksti miršta 500 000 žmonių¹⁴. Kitų tyrimų duomenimis, dėl oro taršos sukeliama ligų prarastų darbo dienų skaičius viršija darbo dienų, kurių reikia papildomoms kovos su tarša priemonėms apmokėti, skaičių.

Svarbu tai, kad ekosistamai ir žemės ūkiui dėl oro procesų padaroma žala, pavyzdžiui, rūgštėjimo, eutrofikacijos ir ozono žala augmenijai. Apskaičiuota, kad 2020 m. metinės ekonominės sąnaudos sieks 537 mlrd. EUR¹⁵.

Geriau įgyvendinant galiojančius teisės aktus ir taikant naujus mokslinius standartus būtų galima spręsti šias problemas ir nukreipti inovacijas. Turint tinkamai laiko pasirengti, nurodytieji būdai ir kiti šio plano veiksmai, pavyzdžiui, atliekų kiekio mažinimas našesniais gamybos būdais, žemės ūkio ir transporto sektoriaus veiksmai, galėtų padėti užtikrinti, kad, pereinant prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos, oro kokybė gerėtų.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. ES tarpiniai oro kokybės standartai pasiekti net ir miestų karštuosiuose taškuose; tie standartai atnaujinti ir priimtoms papildomoms priemonėms, kuriomis būtų galima pasiekti galutinį tikslą – kad oro kokybė neturėtų didesnio poveikio sveikatai ir aplinkai.

Komisija:

- imsis visapusiškai persvarstyti visas ES oro taršos politikos kryptis (iki 2013 m.);
- pasiūlys papildytą strategiją, kurios perspektyva siektų toliau nei 2020 m. ir tuo tikslu įvertins oro kokybės ir išlakų standartų naudojimo apimtį ir kitas priemones išlakoms iš pagrindinių šaltinių sumažinti (2013 m.);
- rems galiojančių priemonių įgyvendinimą, kad būtų išspręstos įsisenėjusios oro kokybės problemos.

Valstybės narės turėtų:

- toliau įgyvendinti ES oro kokybės teisės aktus (nuolat).

4.6. Žemė ir dirvožemiai

Europos Sąjungoje kasmet daugiau nei 1000 km² žemės užimama statybos, pramonės, kelių ar rekreacijos reikmėms. Maždaug pusė to ploto faktiškai užstatoma¹⁶. Infrastruktūros užimami plotai regionuose įvairūs, tačiau viską sudėjus kasmet Europos Sąjungoje dirbtiniu paviršiumi užklojamas Kipro dydžio plotas. Jei norime iki 2050 m. pasiekti, kad užimtos žemės plotai

¹⁴ Europos aplinkos agentūra, leidinys SOER, 2010 m.

¹⁵ Leidinys „Assessment of Health-Cost Externalities of Air Pollution at the National Level using the EVA Model System“ („Oro taršos poveikio sveikatai nacionaliniu lygmeniu įvertinimas taikant EVA modelio sistemą“), J. Brandt et al., CEEH, 2011 m.

¹⁶ Ataskaita dėl geriausių praktinių dirvožemio užstatymo apribojimo ir jo poveikio mažinimo būdų, Prokop et al., Europos Bendrijos, 2011 m.

nebedidėtų, turėtume 2000–2020 m. linijiniu būdu mažinti užimamos žemės plotą vidutiniškai 800 km² kasmet. Daugelyje regionų dirvožemis suiręs negrįžtamai arba turi mažai organinių medžiagų. Dirvožemio tarša taip pat yra rimta problema.

Žemėnauda beveik visada grindžiama kompromisu tarp įvairių socialinių, ekonominių ir aplinkos reikmių, pavyzdžiui, statybos, transporto infrastruktūros, energijos gamybos, žemės ūkio, gamtosaugos. Apsisprendžiant dėl žemėnaudos priimami ilgalaikiai išipareigojimai, ir juos pakeisti sunku arba brangu. Šiuo metu tie sprendimai dažnai priimami, iš anksto tinkamai neatlikus tokio poveikio analizės, pavyzdžiui, strateginio poveikio aplinkai vertinimo forma. ES žemės ūkio, energetikos, transporto ir sanglaudos politikos reformos suteiks progą sukurti sistemą ir paskatas, kad viešosios institucijos ir žemės savininkai tą tikslą pasiektų.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. ES politikos kryptyse atsižvelgiama į tiesioginį ir netiesioginį poveikį žemėnaudai Europos Sąjungoje ir pasaulyje, ir žemės užėmimo tendencijos tokios, kad 2050 m. būtų galima nustoti didinti bendrą užimtą žemės plotą; dirvožemio erozija sumažinta ir dirvožemyje padidintas organinių medžiagų kiekis.

Komisija:

- toliau kurs biotinės medžiagos, žemėnaudos poveikio ir tendencijų, erdvinio planavimo, įskaitant poveikį pasauliniu lygmeniu ir poveikį prekybos partneriams, mokslinių žinių bazę ir skleis geriausią valstybių narių patirtį; tai padės parengti komunikatą dėl žemėnaudos (2014 m.);
- spręs netiesioginio žemėnaudos keitimo, kuri lemia atsinaujinančių energijos išteklių politika, problemas (nuolat);
- skelbs geriausių praktinių žemės užstatymo apribojimo ir jo poveikio mažinimo bei kompensavimo būdų gaires (2012 m.);
- persvarstydama Poveikio aplinkai vertinimo direktyvą įtrauks platesnio pobūdžio elementus dėl išteklių naudojimo našumo (2012 m.);
- 2011 m. žemės ūkio našumo ir tvarumo srityje pasiūlys Europos inovacijų partnerystę siekdama, *inter alia*, užtikrinti patenkinamą dirvožemio funkcionalumą (iki 2020 m.).

Valstybės narės turėtų:

- priimdamos sprendimus labiau atsižvelgti į tiesioginę ir netiesioginę žemėnaudą ir jos poveikį aplinkai; kiek įmanoma, riboti žemės užėmimą ir užstatymą (nuolat);
- įgyvendinti erozijai mažinti ir dirvožemio organinių medžiagų kiekiui dirvožemyje didinti reikalingus veiksmus (nuolat);
- sudaryti užterštų vietovių sąvadą ir atkuriamųjų darbų tvarkaraštį (iki 2015 m.).

4.7. Jūros ištekliai

Jūros aplinka suteikia ekonominių galimybių daugelyje sektorių, kaip antai mineralų gavybos, farmacijos ir biotechnologijų ir energetikos. Jūros aplinka taip pat turi pagrindines ekosistemos funkcijas, kaip antai natūralias reguliavimo funkcijas, kurios padeda kovoti su klimato kaita ar lėtina krantų irimą. Šioms sistemoms tenkanti našta, įskaitant teršalų iš gėlujų vandenų patekimą į jūrą, tebėra didžiulė, nors kai kuriais atvejais ji ir mažėja. Trūksta darnaus jūros erdvės valdymo, ir dėl to jau sumažėjo mūsų galimybės gauti naudos iš jūrinės veiklos.

Išteklių naudojimo efektyvumas galėtų padidėti, jei jūros zonose būtų naudojamos erdvinio planavimo priemonės.

Žuvų išteklių išgaudymo ekonominiai ir socialiniai padariniai ypač neigiami pakrančių zonoms; dėl išgaudymo suardomos sistemos, todėl mažėja biologinė įvairovė, o dėl jūrų taršos ir klimato kaitos kyla kitų problemų, pavyzdžiui, rūgštėjimo. Siekiant, kad jūros išteklius visi vertės grandinės subjektai naudotų efektyviai, ES žuvininkystės politikos ir ES integruotos jūrų politikos tikslai yra pagrįsti tvarumo principu.

Kasmet dėl plastiko ir kitų jūron patekusių atliekų nugaišta daugiau nei milijonas paukščių ir 100 000 jūros žinduolių bei vėžlių. Jūros šiukšlinimas ir miestų nuotėkų valymo įrenginių trūkumas smarkiai didina kai kurių Europos krantus skalaujančių jūrų taršą. Jūrų strategijos pagrindų direktyvoje nustatyta, kaip pasiekti gerą jūros vandens aplinkos būklę ir tokiu būdu sumažinti tokią jūroms tenkančią naštą.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. visuose ES jūrų vandenyse pasiekta gera aplinkos būklė, o 2015 m. sužvejojama tiek, kiek galima, kad būtų išlaikytas žuvų išteklių tvarumas.

Komisija:

- pastarojo meto Komisijos pasiūlymų dėl bendrosios žuvininkystės politikos reformos aplinkybėmis sieks užtikrinti tvarų žuvininkystės išteklių valdymą;
- teiks kitus pasiūlymus, kuriuos taikant būtų panaikintos visos aplinkai galimai kenksmingos žuvininkystės subsidijos;
- prisidės prie pakrantės ir jūros gamtos turtų išsaugojimo – pasiūlys valdymo ir planavimo priemones (2012 m.) ir nuolat remis žinių ir parodomuosius projektus;
- remis į ekosistemą orientuotas strategijas ir atsižvelgs į klimato grėsmes su jūromis susijusioje veikloje (Komunikatas „Prisitaikymas prie klimato kaitos pakrantėje ir jūroje“ 2012 m.)
- remis tvarų jūros išteklių naudojimą ir nustatys inovatyvaus verslo galimybes jūros ir pakrančių ekonomikoje (Komunikatas „Mėlynasis augimas“ 2012 m.)
- prisidės prie kovos su jūrų šiukšlinimu strategijomis visuose keturiuose ES jūrų regionuose glaudžiai bendradarbiaudama su pakrančių valstybėmis narėmis arba pagal Regioninę jūrų konvenciją (2012 m.);
- siekdama paremti valstybes nares plėtos priemones gerai jūros vandens būklei pasiekti iki 2020 m. ir dideliam saugomų teritorijų tinklui sukurti (2020 m.).

Valstybės narės turėtų:

- įgyvendinti Jūrų strategijos pagrindų direktyvą ir nustatyti saugomas jūrų teritorijas.

5. PAGRINDINIAI SEKTORIAI

Pramoninėse valstybėse 70–80 % aplinkai daromo poveikio paprastai siejama su maistu, pastatais ir susisiekimu. Šie sektoriai taip pat itin svarbūs sprendžiant klimato kaitos ir energetikos uždavinius, aptariamus papildomose ilgalaikėse strategijose, kurios, kartu su šiame dokumente išvardytomis priemonėmis, maksimaliai padidintų pavyzdinėje iniciatyvoje „Tausiai išteklius naudojanti Europa“ numatytą sinergiją¹⁷.

5.1. Maisto problematika

Maisto ir gėrimo vertės grandinėje Europos Sąjungoje išmetama 17 % viso mūsų tiesiogiai išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir sunaudojama 28 % materialinių išteklių; mūsų vartojimo modeliai daro pasaulinio masto poveikį, ypač dėl gyvulinės kilmės baltymų vartojimo. Ta grandinė yra viena didžiausių aukštos kokybės vandens naudotojų, nes toks vanduo būtinas jos sėkmei. Tačiau vien Europos Sąjungos gyventojai kasmet iššvaisto 90 mln. tonų maisto (kiekvienas asmuo – po 180 kg). Didelė to maisto dalis dar tinka vartoti žmonėms.

Bendromis ūkininkų, maisto pramonės, didmenininkų ir vartotojų pastangomis išteklių naudojimo efektyvumą ir maisto tiekimo saugumą pasauliniu lygmeniu būtų galima pagerinti, jei būtų taikomos efektyvaus išteklių naudojimo gamybos technologijos, maistas pasirenkamas taip, kad nebūtų alinami išteklių (pagal Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijas dėl asmens suvartojamo gyvulinės kilmės baltymų, įskaitant mėsą ir pieno produktus, kiekio) ir maisto išmetama mažiau.

Komunikate „Strategijos „Europos 2020“ biudžetas“ Komisija pasiūlė priemones, kurios turėtų būti įtrauktos į reformuotą bendrąją žemės ūkio politiką, kad ją taikant išteklių būtų naudojami efektyviau¹⁸. Papildomas uždavinys ilgalaikiam pasauliniam maisto tiekimo saugumui užtikrinti yra tvari fosforo – būtino ir nepamainomo išteklius dirvožemiui tręšti – pasiūla. Reikia tolesnių mokslinių tyrimų, kad būtų nustatyta, kaip trąšų, maisto gamybos ir biologinių atliekų problemų sprendimas galėtų padėti sumažinti mūsų priklausomybę nuo iškasamo fosforo.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. plačiai paplitusios paskatos maistą gaminti ir vartoti sveikiau ir tvariau; išteklių poreikį maisto grandinėje jos yra sumažinusios 20 %. Vartoti tinkamo maisto išmetimas Europos Sąjungoje sumažintas dvigubai.

Komisija:

- toliau vertins, kaip kuo veiksmingiau sumažinti maisto išmetimą visoje maisto tiekimo grandinėje, įskaitant pakavimo ir ženklavimo tobulinimą, ir svarstys būdus mažinti maisto vartojimo modelių poveikį aplinkai (Komunikatas dėl tvaraus maisto, iki 2013 m.);
- plėtos pagrindinių maisto žaliavų tvarumo kriterijų metodiką (iki 2014 m.);
- toliau vertins fosforo tiekimo saugumą ir galimus veiksmus siekiant fosforą naudoti tvariai (Žalioji knyga dėl tvaraus fosforo naudojimo, iki 2012 m.).

Valstybės narės raginamos:

¹⁷ COM(2011) 112, COM(2011) 109, COM(2010) 639.

¹⁸ COM(2011) 500.

- spręsti maisto išmetimo problematiką nacionalinėse atliekų prevencijos programose (2013 m.).

5.2. Pastatų tobulinimas

Pagerinus statybą ir pastatų naudojimą Europos Sąjungoje būtų sutaupyta 42 % galutinės suvartojamos energijos, maždaug 35 % išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų¹⁹ ir daugiau nei 50 % visų išgautų medžiagų; tai mums padėtų sutaupyti iki 30 % vandens²⁰. Esama *energijos* naudojimo efektyvumą ir atsinaujinančios energijos naudojimą pastatuose skatinanti politika turi būti toliau stiprinama ir papildoma efektyvaus *išteklų* naudojimo politika, kurioje būtų atsižvelgiama į poveikį plačiau suprantamai aplinkai per visą pastatų ir infrastruktūros būvio ciklą. Reikėtų geriau atsižvelgti ne tik į pastatų pradinės sąnaudas, bet ir į viso eksploataavimo laikotarpio sąnaudas, įskaitant statybos ir griovimo atliekas. Pastatų ir mobilumo išteklių efektyvumo gerinimo sąlyga yra geriau suplanuota infrastruktūra.

Reikšmingas išteklių ir energijos naudojimo pagerinimas per būvio ciklą (patobulintos tvaresnės medžiagos, daugiau perdirbamų atliekų, geresnis projektavimas) padėtų didinti statybų sektoriaus konkurencingumą ir kurti pastatų, kuriuose ištekliai naudojami efektyviai, fondą. Tam reikia, kad aktyviai įsitrauktų visa statybų sektoriaus vertės grandinė. Reikalinga specifinė politika, kuri skatintų mažąsias ir vidutines įmones, statybų sektoriuje sudarančias absoliučią daugumą, rengti darbuotojų mokymus ir investuoti į metodus ir praktiką, kurios laikantis statybose ištekliai būtų naudojami efektyviai.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. užtikrintas didelis pastatų ir infrastruktūros renovavimo ir statybos išteklių efektyvumas. Plačiai taikomas būvio ciklo metodas; visi nauji pastatai yra beveik nulinės energijos²¹ ir juose užtikrinamas didelis medžiagų naudojimo efektyvumas; vykdoma esamų pastatų fondo renovavimo politika²² kasmet rentabiliai renovuojant 2 % pastatų. 70 % nepavojingų statybos ir griovimo atliekų perdirbama²³.

Komisija kartu su valstybėmis narėmis:

- įvertins, kaip paremti investicijų į įgūdžių planus ir į mokinių schemas ir skleisti geriausią išteklių naudojimo efektyvumo pramonėje patirtį (nuolat);
- imsis priemonių efektyviu išteklių naudojimu grindžiamos statybos praktikos, kurias taikant apskaitomas visas būvio ciklas ir pritaikomi finansavimo modeliai, paklausai didinti ir joms diegti, prireikus taikant poveikio MVĮ tyrimą; toliau plės eurokodų taikymo sritį, kad jie būtų taikomi su tvarumu siejamiems projektavimo kriterijams; plėtos paskatas, taikomas už pastatus, kuriuose ištekliai naudojami efektyviai, ir skatins tvarų medienos naudojimą statybose (Komunikatas dėl tvaraus konkurencingumo statybų sektoriuje, 2011 m.; Komunikatas dėl tvarių pastatų, 2013 m.);
- įvertins, kaip kuo geriau paskatinti privatųjį sektorių imtis inovacijų statybų sektoriuje (nuolat).

¹⁹ COM(2007) 860 galutinis.

²⁰ COM(2007) 414 galutinis.

²¹ Direktyva 2010/31/ES.

²² Laikantis 2010 m. gegužės 19 d. Direktyvos 2010/31/ES 9 straipsnio.

²³ Laikantis Direktyvos 2008/98/EB 11 straipsnio.

5.3. Efektyvaus mobilumo užtikrinimas

Moderni efektyviu išteklių naudojimu grindžiama keleivių ir krovinių transporto sistema gali žymiai prisidėti prie konkurencingumo ir tvarumo. Transporto politikos baltojoje knygoje²⁴ pateikiama įvairių reikiamos holistinės transporto politikos įgyvendinimo variantų.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. bendras transporto sektoriaus efektyvumas užtikrina didesnę vertę, optimalų išteklių, kaip antai žaliavų, energijos ir žemės, naudojimą ir mažesnę poveikį klimato kaitai, oro taršai, triukšmui, sveikatai, eismo įvykiams, biologinei įvairovei ir ekosistemos būklei. Transportui naudojama mažiau energijos, ji švariau išgaunama; geriau išnaudojama moderni infrastruktūra ir mažėja neigiamas transporto poveikis aplinkai ir tokiems pagrindiniams gamtos ištekliams kaip vanduo, žemė ir ekosistema. Nuo 2012 m. kasmet šiltnamio efektą sukeliančių dujų transporte vidutiniškai išmetama 1 % mažiau.

Komisija užtikrins, kad Transporto baltosios knygos iniciatyvų įgyvendinimas būtų derinamas su išteklių naudojimo efektyvumo tikslais, ypač siekiant internalizuoti išorės sąnaudas.

6. VALDYSENA IR STEBĖSENA

Siekiant užtikrinti, kad Europos Sąjunga taptų efektyvesnio išteklių naudojimo ekonomika, reikės suderinti veiksmus daugelyje politikos sričių. Komisija pakvies suinteresuotąsias šalis sutelkti pastangas, kad būtų apibrėžti veiksams nukreipti ir pažangai stebėti tinkami indikatoriai ir tiksliniai rodikliai. Pastarieji esminius pokyčius leis pasiekti tik jei, išteklių naudojimo efektyvumą integravus į ekonominės politikos koordinavimo Europos semestrą, jie taps svarbiu strategijos „Europa 2020“ elementu.

6.1. Nauji būdai imtis išteklių naudojimo efektyvumo veiksnių

Intensyvesnis dialogas. Politikos formuotojai ES, valstybių narių ir regionų lygmeniu turi įsitraukti į aktyvias diskusijas su verslo subjektais ir pilietine visuomene dėl to, kokios politikos sąlygos reikalingos norint šalinti kliūtis užtikrinti išteklių naudojimo efektyvumą.

Investicijos į permainas. Išteklių naudojimo efektyvumas gali padėti sumažinti sąnaudas, tačiau tam dažnai reikia pradinių investicijų. Jungtinių Tautų aplinkos programos apskaičiavimu, norint, kad pasaulio ekonomika išteklius naudotų efektyviau, kasmet reikėtų investuoti 1,05–2,59 trln. JAV dolerių²⁵, daugiausia iš privačių šaltinių. Reikėtų ne tik skirti lėšas žalesiems sprendimams, bet ir visas viešąsias ir privačiąsias investicijas padaryti tausesnes („žalesnes“). 2014–2020 m. daugiametės finansinės programos pasiūlyme jau padarytas didelis žingsnis išteklių naudojimo efektyvumo aspektus integruojant į ES biudžetą. Atsižvelgiant į tai, kad pasaulyje sparčiai auga švariai gaminamos energijos finansavimas, tokie mąstysenos pokyčiai įmanomi. Tačiau investuoti trukdo tai, kad finansų valdytojai nežino investicijų į išteklių naudojimo efektyvumą rizikos ir grąžos; finansinę riziką didina netikrumas dėl politikos krypties ir patikimumo; į artimiausio laikotarpio rezultatus orientuotos finansų rinkos nėra palankios ilgalaikėms investicijoms.

²⁴ COM(2011) 144.

²⁵ UNEP Green Economy Synthesis (Jungtinių Tautų aplinkos programos žaliosios ekonomikos sintezė), 2010 m. leidinys.

Indikatorių ir galimų tikslinių rodiklių plėtojimas. Nubrėžti kelią į 2050 m. efektyvaus išteklių naudojimo siekį būtų lengviau nustatčius indikatorius ir apibrėžus procesą, kaip plačiai taikyti išteklių naudojimo efektyvumo tikslinius rodiklius; viešojo politika galėtų būtų formuojama geriau – taip, kad būtų atsižvelgiama į efektyvesnio išteklių naudojimo sąnaudas ir naudą; privačiam sektoriui planuojant investicijas būtų naudinga gauti geresnius signalus, o priimant ilgalaikius sprendimus turėti geriau numatomą ir skaidresnę perspektyvą.

Strategijos „Europa 2020“ tvaraus augimo tikslu nurodomi konkretūs šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo, energijos naudojimo efektyvumo ir atsinaujinančios energijos tiksliniai rodikliai, kurie svarbūs siekiant išteklių naudojimo efektyvumo tikslų. Norint išsaugoti gamtos išteklius, būtina pasiekti tuos tikslus; šio plano veiksmai padės juos įgyvendinti. Tačiau jie neapima kai kurių svarbių žalingų padarinių mūsų ekonomikai, sveikatai ir gyvenimo kokybei, pavyzdžiui, neefektyvios žemėnaudos, prastos vandens kokybės ir menko vandens prieinamumo, atliekų, oro taršos, ekosistemos funkcijų, išteklių ir biologinės įvairovės praradimo veiksnių. Į visus juos atsižvelgus naujų tvaraus augimo šaltinių panaudojimas taptų intensyvesnis, o ilgalaikėje perspektyvoje padidėtų konkurencingumas.

Jau padaryta sviri pažanga integruojant aplinkos, ekonomikos ir socialinės apskaitos sistemas, tačiau nesutariama, kurie indikatoriai turi būti naudojami, gerinami ar plėtojami, kad politiniams ir investavimo sprendimams būtų suteiktos geresnės gairės. Kad būtų galima nuolat matuoti, kaip gerėja išteklių naudojimo efektyvumas, tie indikatoriai turėtų būti patikimi, lengvai suprantami ir plačiai priimami. Todėl Komisija siūlo pradėti diskusijas su visomis svarbiausiomis suinteresuotosiomis šalimis, kad tie indikatoriai ir galimi tiksliniai rodikliai būtų išplėtoti.

Tačiau, pripažindama būtinybę pradėti pažangą matuoti nedelsiant, Komisija siūlo kaip laikiną svarbiausią indikatorių naudoti išteklių našumą, matuojamą BVP ir medžiagų vidaus vartojimo santykiu, išreiškiamų eurai tonai. Didesnis santykis reikštų geresnį rezultatą, kai augimui reikia naudoti mažiau išteklių²⁶. Tačiau taip įskaičiuojami tik materialinių išteklių aspektai ir neatsižvelgiama į kitus išteklius ar potencialų vienos valstybės naštos perkėlimą kitai.

Šis laikinas indikatorius teikia tik dalinį vaizdą, todėl jis turi būti papildytas vandens, žemės, medžiagų, anglies indikatorių ir indikatorių, kuriais matuojamas poveikis aplinkai, gamtos turtai arba ekosistema ir bandoma apibendrinti ES suvartojimo aspektus, suvestine. Trečiuoju lygmeniu matuoti pažangai siekiant kitų sektorių tikslinių rodiklių bus naudojami teminiai indikatoriai – išsamiau apie tai tarnybų darbiniam dokumente, kuris pateikiamas su šiuo planu.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. visų lygmenų suinteresuotosios šalys yra išitraukusios į veiklą, užtikrinančią, kad politika, finansavimas, investicijos, moksliniai tyrimai ir inovacijos tarpusavyje derėtų ir vieni kitus stiprintų. Priimdami sprendimus dėl ekonomikos perorientavimo siekiant didesnio išteklių naudojimo efektyvumo viešojo ir privatačiojo sektorių subjektai remiasi ambicingais išteklių naudojimo efektyvumo tiksliniais rodikliais ir patikimais laiku pateikiamais indikatoriais .

²⁶ Indikatoriaus pavyzdys: 2007 m. ES vidurkis buvo maždaug 1,30 €/t, šalių rezultatai svyravo nuo 0,3 iki maždaug 2,5 €/t.

Komisija kartu su valstybėmis narėmis:

- nuo 2012 m. integruos išteklių naudojimo efektyvumo argumentus į Europos semestrą, teikdama pirmenybę priemonėms, kurios palankios tvariam augimui;
- suburs verslo atstovus, mokslininkus, nevyriausybinės organizacijas, vietas ir nacionalines institucijas kartu aptarti galimybių bei iššūkių ir parengti rekomendacijas dėl naujų būdų aktyviai siekti tvaraus ir efektyviu išteklių naudojimu pagrįsto augimo (2012 m.);
- su šiomis suinteresuotomis šalimis iš esmės susitars, kaip matuoti pažangą ir kaip suformuluoti tikslinius rodiklius, kurių reikia uždaviniui įvykdyti (iki 2013 m.).

Komisija:

- sukurs ES išteklių naudojimo efektyvumo pereinamojo laikotarpio platformą (2012 m.), kuri remtųsi esamų platformų darbu;
- sukurs Išteklių naudojimo efektyvumo finansavimo apskritąjį stalą, kuriame būtų atstovaujama privatiems ir instituciniams bankams, kaip antai Europos investicijų bankui, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankui, draudimo bendrovėms ir rizikos kapitalo įmonėms, kad siekiant išteklių naudojimo efektyvumo būtų nustatytos galimybės plėtoti pritaikytus finansavimo modelius ir naudoti inovatyvias finansavimo priemones (2012 m.);
- plės „ES įgūdžių panoramą“ ir Europos sektorių tarybą „žaliųjų“ ir „žalesnių“ darbo vietų klausimais;
- toliau tobulins indikatorius, įskaitant duomenų kokybę, atsižvelgdama į esamas įvertinimo sistemas, kaip antai *iGrowGreen*, kad galėtų juos įtraukti į strategijos „Europa 2020“ laikotarpio vidurio persvarstymo dokumentą (2013 m.);
- Pasiūlys naują svarbiausią gamtos turtų ir išteklių naudojimo poveikio aplinkai indikatorius (2013 m. pabaiga);
- toliau dės pastangas pagal BVP ir kitų indikatorių veiksmų planą, kad visuomenės ir ekonominė pažanga būtų matuojama visapusiškiau, ir, *inter alia*, tęs aplinkos sąskaitų sistemos plėtrą, integruos išorines su aplinka susijusias sąnaudas į nacionalines apskaitas ir plėtos lyginamąjį naštos aplinkai indikatorius;
- apsvarstys, kaip išteklių naudojimo efektyvumo aspektus kuo geriau įtraukti į būsimų politikos pasiūlymų poveikio aplinkai įvertinimą.

Valstybės narės turėtų:

- plėtoti ar stiprinti esamas nacionalines išteklių naudojimo efektyvumo strategijas ir įtraukti jas į nacionalines augimo ir darbo vietų kūrimo politikos kryptis (iki 2013 m.);
- teikti pranešimus apie pažangą išteklių naudojimo efektyvumo srityje nacionalinių reformų programų kontekste.

6.2. Išteklių naudojimo efektyvumo rėmimas pasaulyje

Kai kurios šalys (ne tik Europos Sąjungos valstybės narės, bet ir Japonija, Korėja, JAV, Kinija ir kitos) įgyvendina politiką, kuri padėtų geriau išnaudoti didesnę išteklių naudojimo efektyvumą. Plėtoti dialogą ir bendradarbiauti šiais klausimais labai suinteresuotos ir ES kaimyninės valstybės. Tokias iniciatyvas galima vertinti kaip pastangas visame pasaulyje

skatinti perėjimą prie žaliosios ekonomikos. ES gali pasimokyti iš kitų patirties; ji aktyviai dalyvauja padėdama daryti poveikį valstybių partnerių, ypač į ES norinčių įstoti šalių, kviečiamų pradėti derinti savo politiką, pasirenkamiems veikimo būdams.

Kaip pamatą tolesnei diskusijai 2012 m. birželio mėn. konferencijoje *Rio+20*, Komisija neseniai pasiūlė įvairius veiksmus, įskaitant naujas tarptautines iniciatyvas vandens, energetikos, žemės ūkio, žemėnaudos, miškų, cheminių medžiagų ir jūros išteklių, įgūdžių ugdymo, privačiojo ir viešojo finansavimo sutelkimo ir investavimo, pastangų kurti efektyvesnę pasaulinę daugiašalę valdymo sistemą srityse²⁷.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. išteklių naudojimo efektyvumas yra tapęs bendru tarptautinės bendruomenės tikslu, ir jo siekiant padaryta Rio de Žaneire sutartomis koncepcijomis pagrįsta pažanga.

Komisija kartu su valstybėmis narėmis (nuolat):

- sieks 2012 m. vyksiančio viršūnių susitikimo *Rio+20* sėkmės ir remis konkrečią pažangą siekiant žaliosios ekonomikos ir efektyvesnio gamtos išteklių naudojimo;
- gerins dialogą su valstybėmis strateginėmis partnerėmis, kad būtų keičiamasi patirtimi ir gerąja patirtimi išteklių naudojimo efektyvumo srityje;
- imsis jungtinių iniciatyvų su šalimis kandidatėmis, potencialiomis kandidatėmis ir kitomis kaimyninėmis valstybėmis, su kuriomis mus sieja daug aplinkos išteklių;
- remis tarptautinių susitarimų sudarymą ir veiksmingą įgyvendinimą, kad pasaulio vartojimo ir gamybos modeliai taptų tvaresni;
- tvarios plėtros ir skurdo šalinimo tikslais naudos vystymosi pagalbą, kad paremtų mažiau išsivysčiusių šalių pastangas pagerinti išteklių naudojimo efektyvumą;
- bendradarbiaus su tarptautiniais partneriais dėl mokslinių tyrimų ir inovacijų išteklių naudojimo efektyvumo srityje;
- sieks, kad būtų kuriami tvirtesni daugiašaliai pasaulinės viešųjų gėrybių valdysenos mechanizmai.

6.3. ES aplinkos priemonėmis pasiekiamų rezultatų gerinimas

Išteklių naudojimo efektyvumo gerinimo pažanga priklauso nuo mūsų gamtos išteklių ir ekosistemos valdymo būdų tobulinimo. Valstybių narių įgyvendinimo priemonės dar turi rimtų spragų, ypač gamtos apsaugos, atliekų ir vandens valdymo srityse. Apskaičiuota, kad galiojančių teisės aktų nevykdymo sąnaudos siekia maždaug 50 mlrd. EUR per metus²⁸.

Tarpinis tikslas: Iki 2020 m. bus gauti visi ES aplinkos teisės aktuose numatyti rezultatai

Komisija:

- siūlys priemones žinioms pagilinti, sąmoningumui ugdyti ir pagrindiniams proceso dalyviams sutelkti, kad aplinkos priemonės duotų rezultatų visoje Europos Sąjungoje.

Valstybės narės turėtų:

²⁷ COM(2011) 363.

²⁸ COWI rengiamas dokumentas apie aplinkos teisyne nevykdymo sąnaudas.

- ištaisyti ES teisės aktų įgyvendinimo trūkumus.

7. IŠVADOS

Ankstesni augimo modeliai lėmė didesnę gerovę, tačiau ji pasiekta intensyviai ir dažnai neefektyviai naudojant išteklius. Biologinės įvairovės, ekosistemos ir jos funkcijų vaidmuo yra didžia dalimi sumenkintas, kainos dažnai neatspindi atliekų sąnaudų, esamos rinkos ir viešoji politika nepadedą suderinti vienas kitam prieštaraujančių poreikių, susijusių su strateginių išteklių, kaip antai mineralų, žemės, vandens ir biomasės, naudojimu. Todėl būtina pateikti nuoseklų integruotą sprendimą daugelyje politikos krypčių, kad būtų reaguojama į numatomą išteklių trūkumą ir kad ilgalaikėje perspektyvoje mūsų gerovė būtų išsaugota.

Šis planas nėra galutinis atsakymas į visus iššūkius. Tai pirmas žingsnis rengiant nuoseklų veiksmų sistemą, kuri sietų įvairias politikos sritis ir sektorius. Jo tikslas – suteikti stabilią ekonomikos pertvarkymo perspektyvą. Šiam planui įgyvendinti Komisija parengs politikos ir teisėkūros pasiūlymus. Jei viešojo ir privačiojo sektoriaus dalyviai į procesą nebus įtraukti, išteklių naudojimo efektyvumo tikslų nepasieksime.

Komisija kviečia Tarybą, Europos Parlamentą, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetą ir Regionų komitetą paremti šį planą ir padėti toliau plėtoti ES veiksmus Europoje siekiant efektyvaus išteklių naudojimo.

Priedas: Išteklių naudojimo efektyvumui svarbios sektorių, išteklių ir ES politikos iniciatyvų sąsajos

Išteklius arba sektorius	Iškastinis kuras	Medžiagos ir mineralai	Vanduo	Oras	Žemė	Dirvožemiai	Ekosistema: Biologinė įvairovė	Jūros ištekliai	Atliekos	ES politikos iniciatyvos
Žiedinė ekonomika	Sumažinti, pakartotinai naudoti, perdirbti, pakeisti, išsaugoti, vertinti									Tvaraus vartojimo ir gamybos veiksmų plano persvarstymas (2012 m.)
Energetika	sumažinti iškastinio kuro naudojimą; - didinant energijos naudojimo efektyvumą (20 % iki 2020 m.); - pakeičiant jį atsinaujinančiais ištekliais (2020 m. 20 %, transporto sektoriuje 10 %).	- užtikrinti svarbiausių žaliavų tiekimo saugumą (atsinaujinantiems ištekliams ir elektrifikacijai); - sumažinti energijos imlumą išgaunant ir vartojant medžiagas.	- efektyviai naudoti kaip atsinaujinančių energijos šaltinį; - sumažinti jėgainių aušinimo poreikius; - sumažinti energijos imlumą valant vandenį; - mažinti karšto vandens naudojimą tobulinant buitinius prietaisus ir tiekimo infrastruktūrą.	- mažinti taršą kenksmingomis medžiagomis, ypač mažinant iškastinio kuro naudojimą; -20% sumažinti šiltnamio dujų efektą sukeliančių dujų išmetimą iki 2020 m. (30 % tam tikromis sąlygomis); - 50% sumažinti šiltnamio dujų efektą sukeliančių dujų išmetimą iki 2050 m.	- Sumažinti žemės užėmimą biokuro gamybai; - tobulinti energetikos infrastruktūrą.	- Vykdyti dirvožemio pažeidimo išmetamu sieros dioksidu ir azoto oksidais prevenciją; - švelninti naujos infrastruktūros ir energetikos sprendimų poveikį dirvožemiui; - išsaugoti durpynus.	- Mažinti rūgštėjimą mažinant iškastinio kuro naudojimą; - vengti ekosistemos pažeidimo išgaunant ir eksploatuojant energijos nešiklius.	- naudoti kaip atsinaujinančių energijos šaltinį; -užtikrinti tvarų dumblių naudojimą biodegalams; - vykdyti naftos išsiliejimo ir katastrofų grėsmių prevenciją; - mažinti rūgštėjimą, kurį sukelia šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas.	- užtikrinti energijos išgavimą iš neperdirbamų atliekų; - sumažinti energijos imlumą valant vandenį; - didinti biologiškai skaidžių atliekų naudojimą ir bioproduktams.	-Energetika 2020. Konkurencingos, darnios ir saugios energetikos strategija (2011 m.) - Strateginis energijos technologijų planas; -2020 m. ir vėlesnio laikotarpio energetikos infrastruktūros prioritetai. Integruoto Europos energetikos tinklo planas (2011 m.) -Europos energetikos veiksmingumo planas iki 2020 m. (2011 m.) -Direktivos dėl energijos mokesčių persvarstymas (2011 m.) - Energetikos infrastruktūros paketas (2011 m.) Energetikos planas iki 2050 m. (2011 m.) - Išmanieji tinklai (2011 m.) -Energijos tiekimo saugumas ir tarptautinis bendradarbiavimas (2011 m.).
Maistas	- sumažinti iškastinio kuro naudojimą gerinant maisto gamybos efektyvumą; - iškastinį kurą keičiant biodegalais vengti neigiamo poveikio.	- patobulinti mineralų ir medžiagų, pvz., fosforo, naudojimą; - gerinti pakuočių išsaugojamąsias ir perdirbamasias savybes	- tobulinti vandens naudojimą žemės ūkyje; - vykdyti potvynių ir sausrų prevenciją ir taip kovoti su klimato kaita; - užtikrinti, kad kokybiškoms prekėms pakaktų švaraus vandens; - vengti taršos trąšomis ir pesticidais.	- sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą; - mažinti sieros dioksido ir azoto oksidų išmetimą.	- gerinti žemėnaudą, kad būtų suderinti įvairūs žemės naudojimo būdai; - užimta derlinga žemė naudoti žemės ūkiui; - sumažinti žemės užėmimą, pvz., randant geriausius gyvulinės kilmės baltymų vartojimo sprendimus	- keisti dirvožemių irimo tendenciją; - atstatyti organinės medžiagos kiekius dirvožemiuose; - Vykdyti dirvožemio pažeidimo išmetamu sieros dioksidu ir azoto oksidais prevenciją; - vengti taršos trąšomis ir pesticidais.	- atstatyti ir saugoti ekosistemą, kad vyktų apdulkinimas, būtų užtikrinamas vandens sulaikymas ir kt.; - vengti trąšų sąlygojamos eutrofikacijos ir mažinti pesticidų naudojimą; - taikant gerus ūkininkavimo būdus didinti biologinę įvairovę.	- atkurti žuvų išteklius, išvengti priegaudos ir nutraukti žuvų išmetimą; - atsisakyti pragaištingų žūklės metodų; - plėtoti tvarią akvakultūrą; - mažinti priekrantės vandenių taršą trąšomis; - išvengti jūros šiuokšlinimo.	- mažinti maisto atliekų kiekį; - naudoti perdirbamas ir skaidžias pakuotes; biologiškai skaidžias pakuotes - plėtoti biologinių atliekų kompostavimą.	- Bendrosios žemės ūkio politikos reforma (2011 m.) Pasiūlymas dėl žemės ūkio našumo ir tvarumo inovacijų partnerystės (2011 m.) - Žalioji knyga dėl fosforo (2012 m.) - Komunikatas dėl tvaraus maisto (2013 m.)

Pastatai	- sumažinti iškastinio kuro naudojimą gerinant energijos naudojimo efektyvumą ir pastatų sektoriuje naudojant daugiau atsinaujinančių energijos šaltinių; - statyti nulinės energijos pastatus ir didinti esamų pastatų renovacijos intensyvumą.	- tobulinti medžiagų naudojimą; - naudoti tvarias medžiagas.	- gerinti pastatų ir prietaisų vandens naudojimo efektyvumą.	- pastatų sektoriuje sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą; - gerinti pastatų vidaus oro kokybę.	- vengti papildomo žemės užėmimo, pvz., miestų teritorijoms plėsti; - sutvarkyti užterštas teritorijas.	- vengti miestų plėtimosi teritorijoms plėsti; - kiek įmanoma, mažinti žemės užstatymą.	- užtikrinti, kad sukūrus žaliąsias infrastruktūras arti gyvenamųjų erdvių pakaktų žaliųjų erdvių.	- mažinti rūgštėjimą, kurį sukelia šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas.	- sumažinti ir griovimo atliekų kiekį (70 % iki 2020 m.)	- ES statybų sektoriaus tvaraus konkurencingumo strategija (2011 m.) - Komunikatas dėl tvarių pastatų (2013 m.) - Inicatyva dėl vandens naudojimo efektyvumo pastatuose (2012 m.)
Mobilumas	- mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro, kurį naudojant efektyviau, naudojant atsinaujinančius energijos šaltinius, atsisakant įprastiniu kuru varomų automobilių miestuose iki 2050 m., gerinant multimodalų logistiką ir transporto tinklus; naudojant efektyvesnius automobilius.	- didinti infrastruktūros išteklių naudojimo efektyvumą; - tobulinti medžiagų vežimo logistiką; - Užtikrinti svarbiausių žaliavų (baterijoms) tiekimo saugumą	- išmetimui mažinti naudoti susisiekimo vandeniu potencialą; - mažinti taršą iš vandens transporto priemonių.	- mažinti taršą iš transporto priemonių: 60 % mažiau šiltnamio efektą sukeliančių dujų 2050 m.; mažiau pažemio ozono, kietųjų dalelių, azoto oksido; mažiau sieros jūrinių laivų kure.	- mažinti transporto infrastruktūros poveikį žemės skaidymui.	- mažinti transporto infrastruktūros poveikį žemės užstatymui..	- mažinti žemės užstatymo, skaidymo, taršos poveikį; - užkirsti kelią invazinių svetimų rūšių plitimui.	- išmetimui mažinti naudoti susisiekimo vandeniu potencialą; - vengti jūros šiukšlinimo, įskaitant iš laivų.	- užtikrinti efektyvų pakartotinį panaudojimą ir eksploatuoti netinkamų transporto priemonių (85–95 % iki 2015 m.) ir laivų perdirbimą	-Baltoji knyga dėl transporto ateities (2011 m.) - TEN-T persvarstymas (2011 m.) - Strateginis transporto technologijų planas
ES politikos iniciatyvos	Valstybės pagalbos teisinė bazė (2013 m.) Direktyva dėl degalų kokybės ir kt.	-Komunikatas dėl biržos prekių rinkų ir žaliavų klausimų sprendimo (2011 m.) - Inovacijų partnerystės dėl žaliavų pasiūlymas	- Vandens planas (2012 m.) Inovacijų partnerystė vandens naudojimo efektyvumo srityje - Aplinkos kokybės standartų direktyva (prioritetinės medžiagos) (2011 m.) Gruntinių vandenių direktyvos persvarstymas (2012 m.)	-Mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos 2050 m. planas (2011 m.) - Šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo stebėjimo ir atsiskaitymo teisės aktų persvarstymas - ES oro kokybės politikos persvarstymas (2013 m.)	Komunikatas dėl žemėnaudos (2014 m.); - Komunikatas dėl žemės naudojimo paskirties pakeitimo ir miškininkystės sąsajų su ES išpareigojimais dėl klimato kaitos (2011 m.)	- Geriausių praktinių dirvožemio užstatymo apribojimo ir jo poveikio mažinimo bei kompensavimo būdų gaires (2012 m.)	-2020 m. ES biologinės įvairovės strategija (2011 m.) Komunikatas dėl žaliosios infrastruktūros ir atkūrimo (2012 m.) - iniciatyva „Be grynojo nuostolio“ (2015 m.).	- Bendrosios jūrų ir žuvininkystės politikos reforma (2011 m.)[AGRI] - „Prisitaikymas prie klimato kaitos pakranteje ir jūroje“ (2012 m.) - „Mėlynasis augimas“ (2013 m.) - „Integruotas pakrančių zonų valdymas“ (2012 m.) Jūrų erdvės planavimas (2012 m.)	- Atliekų prevencijos, pakartotinio naudojimo, perdirbimo ir vežimo į sąvartynus kokybinių tikslų persvarstymas (2014 m.)	- Efektyvaus išteklių naudojimo Europoje planas (2011 m.) - 2014–2020 m. daugiametė finansinė programa - Sanglaudos politika po 2013 m. (2011 m.) [REGIO] - Veiksmų planas, kuriuo siekiama iki 2020 m. užtikrinti tvarią bioekonomiką (2011 m.) - Ekologinių inovacijų veiksmų planas (2011 m.) - ES strategija „Horizontas 2020“ (2011 m.) Poveikio aplinkai vertinimo direktyvos persvarstymas